

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

Anteckningar från öppet möte om vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden, SYVAB/Himmerfjärdsverket 26 januari 2012, 18:30- 21:00

Deltagare

Cirka 100 personer, varav 12 var föredragshållare eller medlemmar av arbetsgruppen.

Välkommen

Mötet öppnades av PeO Skoglund, Södertälje kommun, medlem av arbetsgruppen för bildande av vattenrådet. Han hälsade alla välkomna och lämnade därefter över ordet till mötets moderator.

Mötets moderator och tillika värd, Carl-Olof Zetterman, VD på SYVAB/Himmerfjärdsverket hälsade alla välkomna. Han berättade kort om Himmerfjärdsverkets verksamhet och historia. Det invigdes 1974 och är idag Sveriges 5:e största reningsverk med ett genomflöde av cirka 100 miljoner liter vatten per dygn. Vattnet kommer till Himmerfjärdsverket via 5,5 mil tunnlar genom sex kommuner. Himmerfjärdsverket producerade 2011 6,5 miljoner m³ rågas med metanhalt 65%. Av detta producerades 2,2 miljoner m³ fordonsgas. Överskottet av biogasen används för uppvärmning och torkning av slam. Himmerfjärdsverket producerar också biomull (rotslam) som kan användas på åkermark samt torkat slam för användning i skogsbruket. Himmerfjärdsverket kommer att ha öppet hus för allmänheten den 16 juni 2012.

Hur mår Himmerfjärden och Kaggfjärden? Genomgång av den ekologiska situationen.

Ulf Larsson är docent vid institutionen för systemekologi på Stockholms universitet och har forskat på Himmerfjärden i cirka 30 år.

Ulf berättade om "Gula havet". Med detta begrepp menas det stora skärgårdsområdet söder om Norrtälje längs Upplands och Sörmlands kuster ner till Östergötland som inte klarar kriterierna för *god* ekologisk status. När Vattenmyndigheten klassar vattenförekomster står den gula färgen för *måttlig* ekologisk status, därav "Gula havet".

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

Vissa vattenförekomster inom Gula havet har fått orange färg (t. ex. Kaggfjärden) vilket innebär *otillfredsställande* ekologisk status som är klassen sämre än *måttlig*. (Det och mycket annat finns redovisat på www.viss.lst.se).

Klassningarna görs utifrån bedömningsgrunder som har utformats av Naturvårdsverket. Bedömningsgrunderna håller nu på att revideras. Detta kan medföra att bilden av ”Gula havet” kan komma att förändras något framöver.

Viktiga parametrar för klassningen av ekologisk status är näringsämnen fosfor och kväve. När det gäller kväve tillförs 75% av Himmerfjärdens kväve från källor på land inom dess avrinningsområde. Om man skulle stänga av de större punktkällorna för kväve skulle ändå 40% återstå. Drygt en tredjedel (37 %) av kvävet kommer från Himmerfjärdsverket. Från jordbruksmark beräknas 15 % av kvävet komma, även luftdeposition beräknas stå för 15 % av kvävetillförseln. Utförseln av vatten från Mälaren via Södertälje kanal beräknas stå för 7,9 % av kvävetillförseln till Himmerfjärden. Av det kväve som tillförs Himmerfjärden innehåller den del som kommer från Himmerfjärdsverket en större del tillgängligt kväve än från de övriga källorna. Med ”tillgängligt kväve” (DIN) menas i detta fall kväve i en form som är lättare för växter att ta upp och tillgodogöra sig.

Vad gäller fosfor är det betydligt svårare att beräkna mängder och källfördelningen av tillförseln till Himmerfjärden. Generellt sett så står Himmerfjärdsverket för en stor del av tillförseln av kväve (se ovan) men inte alls lika stor del när det gäller tillförseln av fosfor. Jordbruket är den största fosforkällan på land, därefter kommer Himmerfjärdsverket och enskilda avlopp. Den största delen av den fosfor som tillförs Himmerfjärden kommer dock från näringsrikt bottenvatten från havet (Svärdsfjärden). Faktum är att havet är den största källan för fosfor till Himmerfjärdsområdet medan de största källorna för kväve alltså kommer från land.

Ulf talade också om de nygamla tankarna (det fanns utkast redan på slutet av 1960-talet) på att flytta utsläppspunkten för Himmerfjärdsverket längre ut i havet. Detta skulle sannolikt förbättra vattenkvaliteten avsevärt i innerskärgården (Himmerfjärden, Kaggfjärden m.m.). Ulf nämnde Helsingfors som ett gott exempel på detta. Om man noga väljer stället för den nya utsläppspunkten kan den naturliga reningen av kvävet (denitrifikationen) bli betydligt bättre än idag. Att flytta utsläppspunkten längre ut till havs skulle förstås kosta en stor mängd pengar men denna åtgärd kan återigen vara värd att diskutera och väga mot andra åtgärder.

Ulfs presentation finns här:

<http://www.vattenorganisationer.se/Himmerfjarden/downloads/66/20120126denekologiskasituationen.pdf>

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

Vad är ett vattenråd och vilka erfarenheter finns?

Petter Ström är lantbrukare i Sala kommun och arbetar med vattenfrågor på Hushållningssällskapet. Han är också ledamot i vattendelegationen för Norra Östersjöns vattendistrikt (dit även Himmerfjärden och Kaggfjärden hör).

Petter började med ett par exempel på redan bildade vattenråd. Ett exempel var från Sagåns vattenråd i Sala och Västerås kommuner där en stor del av medlemmarna i vattenrådet är lantbrukare. Vattenrådet har till att börja med anordnat studiecirklar om vatten för medlemmarna för att öka kunskapen. En fråga som har dykt upp inom vattenrådet är hur mycket föroreningar som läcker från den lokala soptippen till vattnen i området.

I Skåne finns vattenråd som är bildade på initiativ från kommuner. Dessa vattenråd är generellt större och mer åtgärdsinriktade än Sagåns vattenråd. Här är det anställda på kommunerna som är med och driver arbetet och hjälper till att söka pengar till åtgärder.

Vattenråd är frivilliga organisationer som ska vara öppna för alla som bor och/eller verkar inom området. De har ingen myndighetsutövande roll. Vattenråd kan arbeta med:

- samråd med Vattenmyndigheten i frågor som rör de lokala vattnen
- rådgivning och utbildning av medlemmarna
- vattenkontroll, egen provtagning av de lokala vattnen och/eller samordning av befintlig kontroll
- arbete med åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten inom vattenområdet.

Petter listade några framgångsfaktorer för ett vattenråd:

- tydlig organisation
- politisk förankring
- kommunal finansiering
- anställd personal (t.ex. från kommun)
- bra relation till konsult
- bra samarbete med Länsstyrelsen
- involverade sakägare.

I Sagåns vattenråd har man under vattenrådets styrelse organiserat tre arbetsgrupper. De tre arbetsgrupperna är: Övergödning, tungmetaller och samordning. I arbetsgrupperna sitter personer med särskilt intresse för dessa sakfrågor.

Petters presentation finns här:

<http://www.vattenorganisationer.se/Himmerfjarden/downloads/66/20120126vattenradforvem.pdf>

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

Länsstyrelsens roll

Anna Åhr-Evertson är samordnare för vattenförvaltningen på Länsstyrelsen i Stockholm.

Anna inleder sin presentation med att besvara en fråga från en av mötesdeltagarna om vad som görs när det gäller läkemedelsrester och andra organiska ämnen som kan komma ut via reningsverken. Anna berättar att det pågår ett arbete med 33 prioriterade organiska ämnen, där det nu finns gränsvärden. Man kartlägger hur och var de uppträder i miljön och kontrollerar dem även i reningsverken.

Anna listar några av Länsstyrelsens roller som är kopplade till vattenfrågor:

- Är Statens förlängda arm
- Utövar tillsyn av t. ex. vattenverksamhet
- Ger tillsynsvägledning
- Ger bidrag, t.ex. LOVA och LONA
- Övervakar vattenkvalitet regionalt
- Förvaltar t. ex. naturreservat
- Har krav på sig från vattenmyndigheterna att utföra åtgärder enligt åtgärdsprogrammet för vatten

Om ett vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden bildas är Länsstyrelsen intresserad att ta en aktiv roll i genomförandet av vattenrådets samordnande aktiviteter. Länsstyrelsen vill vara adjungerande (ej röstande) medlem av vattenrådets styrelse och delta vid specifika aktiviteter. Länsstyrelsen har olika stödformer som vattenrådet kan söka, t. ex. lantbruksstöd för att anlägga våtmarker och LOVA-bidrag för att minska näringsläckaget till Östersjön.

Anna berättar att länsfiskekonsulenten är mycket intresserad av vårt område eftersom här finns en stor potential för fiske och reproduktion av fisk. Kagghamraån och Fitunaån anses vara två av ostkustens viktigaste vattendrag för havsvandrande öring. Båda åarna har mycket högt limnologiskt skyddvärde. I båda åarna görs elfiske kontinuerligt för att kontrollera stammarnas status.

Även Kaggfjärden och Himmerfjärden har stora värden när det gäller fiske. Beträffande åtgärder nämner Anna gösutsättningsförsöket i Himmerfjärden, åtgärder för att förbättra reproduktionen av gädda i Snäckstaviksdammen och eventuellt i Kyrksjön (uppströms Kaggfjärden). Det finns pengar att söka för fiskevårdsinsatser, t.ex LOVA-bidrag, havsmiljöanslag och fiskevårdsanslag.

Andra vattenvårdsprojekt som olika aktörer har sökt pengar från Länsstyrelsen under 2011 är:

- Strukturkalkning vid Kagghamraån (Botkyrka kommun och lantbrukare)
- Diverse åtgärder vid Fitunaån (LRF-ortsförbund)

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

- Spolplattor och tömningsstation för båtlatrin (Grödinge båtklubb)
- Bättre kvävereduktion i fjärden (SYVAB)
- Tömningsstation för båtlatrin (Oaxens båtklubb)

Med en bild på s. k. bäverängar i Kagghamraåns avrinningsområde avslutar Anna sin presentationen.

Annas presentation finns här:

<http://www.vattenorganisationer.se/Himmerfjarden/downloads/66/20120126lansstyrelsensroll.pdf>

Diskussioner i smågrupper efter intresseområden

Inför fikat indelades församlingen i sex grupper som sedan diskuterade var sitt intresseområde. Följande sakområden fanns representerade: Jordbruk, fiske, båtliv och sjöfart, miljögifter/kemikalier, utsläpp och våtmark.

Här presenteras i punktform vad som rapporterades från de olika grupperna:

Jordbruk

- Vattendragsvandringar
- Orsaksbehandling
- Åtgärder där det behövs
- Greppa eller inte greppa? Man blir engagerad när vi är många.
- Viktigt att det inte är för många i styrelsen, arbetsgrupper bra
- Hygieniseringsanläggningen i Södertälje i vår
- Viktigt att vi kan mötas trots olika intresseområden, konflikter är till för att lösas.
- Tydliga regler från Länsstyrelsen

Fiske

- Atlantrålarna problem
- Ingen strömming kvar
- Inte större motorer än 300 hk i Östersjön
- Förbjuda fiske under fiskeleken på våren
- Järnafjärden bör fredas
- Allmän jakt på säl och skarv
- Satsa på fiskeodling om det går

Sjöfart och Båtliv

- Gifter som släpps ut vid ev grundstötning
- Kemikaliebiten, färg etc
- Latrinhämningsstationer
- Inte ha utsläpp från stora fartyg närmare än 12 mil
- Erosionsskador på stränder från fartygssvall

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

Miljögifter/kemikalier

- Identifiera vilka miljögifter och flöden som finns i området
- Himmerfjärdsverkets bidrag
- Vilken reningseffekt har H-verket? Upplysande för vattenrådet.

Utsläpp

- Enskilda avlopp bör också finnas med
- Förtätningar i sommarstugeområden som blir permanenta
- Samarbete över kommungränserna
- Inventering av enskilda avlopp

Våtmark

- En våtmark som är källflöde till Dyån/Fitunaån och en våtmark i anslutning till Nynäshamns reningsverk
- Praktiska ting kring utveckling av våtmarker. Möjligheten att utveckla mindre våtmarksföretag
- Grävda vattendrag
- Dela på utrustning för att få lägre underhållskostnader
- Återskapa meandring

Bilda ett vattenråd?

Bertil Svangren, f. d. ordförande för Himmerfjärdens naturvårdsförening, fungerade som moderator för denna punkt.

Han ställde frågan om de församlade kände sig mogna att bilda Himmerfjärdens och Kaggfjärdens vattenråd. På denna fråga fick han ett jakande svar.

För att starta processen mot att bilda ett vattenråd behövde Bertil ett antal personer som kunde tänka sig att medverka i en interimsstyrelse. Interimsstyrelsen uppgift är att förbereda för ett konstituerande årsmöte för vattenrådet där ordinarie styrelse väljs och stadgar för vattenrådet antas. Följande personer valdes till ledamöter i interimsstyrelsen:

Elisabeth Bengtsson, Fullbromalms tomtägarförening
Patrik Plensners, Fituna båtklubb
Tore Söderqvist, Nynäshamns naturskyddsförening (sammankallande)
Stig Elvin, markägare Sibble
Sara Stridh, SYVAB
Anders Fredin, Kagghamra gård
Peter Wennerberg, boende Sorunda
Gisela Liljeqvist, Himmerfjärdens naturvårdsförening
Ulf Larsson, Stockholms universitet
Thomas Gustavsson, LRF Ösmo-Sorunda
Per-Olof Skoglund, Södertälje kommun

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden

Efter valet av ledamöter till interimsstyrelsen informerade arbetsgruppen om att de tagit fram ett utkast till förslag till stadgar för vattenrådet. Detta utkast delades ut till mötesdeltagarna och finns nu även på hemsidan (www.vattenorganisationer.se/Himmerfjarden/index.php)

Avslutning

Sara Stridh, SYVAB, och tillika medlem av arbetsgruppen, avslutade med att tacka alla som kommit till detta välbesökta möte.

Antecknat av

Anders Forsberg

Bakgrund

Ur en referensgrupp till ett forskningsprojekt om Himmerfjärden bildades en arbetsgrupp för att undersöka möjligheterna att starta upp ett vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden. Arbetsgruppen består av medlemmar från olika organisationer som verkar inom de båda fjärdarnas avrinningsområden (se kartan ovan): Himmerfjärdens naturvårdsförening, kommunerna Botkyrka, Nynäshamn och Södertälje, Naturskyddsföreningen, SYVAB och markägare.

Vattenråd är ett nytt begrepp inom svensk vattenförvaltning. Ett vattenråd är en lokalt förankrad organisation och forum för de som bor och verkar inom det aktuella området. Tanken är att man ska ta tillvara den lokala kunskapen och engagemanget för att förbättra kvaliteten på de gemensamma vattenresurserna. Ett vattenråd kan t. ex. söka pengar och driva egna projekt som är kopplade till vatten. Vattenrådet kan också fungera som remissinstans för frågor som rör det egna vattenområdet.

Arbetsgruppen anordnade den 16 november 2011 ett första öppet möte i Sorunda bygdegård. Ungefär 70 personer deltog på mötet som huvudsakligen var inriktat på vatten i jordbrukslandskapet. Anteckningar från detta möte och en del annat informationsmaterial finns på www.vattenorganisationer.se/Himmerfjarden/index.php.

Arbetsgruppen för bildande av vattenråd för Himmerfjärden och Kaggfjärden är:

Tore Söderqvist, Naturskyddsföreningen i Nynäshamn, 076-2475796, nynatur@hotmail.com

Anders Forsberg, Botkyrka kommun, 08-530 611 72, anders.forsberg@botkyrka.se

Hanna Hansén, Nynäshamns kommun, 08-520 684 29, hanna.hansen@nynashamn.se

Per-Olof Skoglund, Södertälje kommun, 08-523 019 56, perolof.skoglund@sodertalje.se

Bo Ljungberg, Södertälje kommun, 08-523 012 14, bo.ljungberg@sodertalje.se

Gisela Liljeqvist, Himmerfjärdens Naturvårdsförening, 08-53026164 gisela.liljeqvist@tele2.se

Sara Stridh, SYVAB, 073-20 95 623, sara.stridh@syvab.se

Carl Bonde, Hörningsholm, 0708-99 55 91, carl@horningsholm.se

Lars Klasén, Naturskyddsföreningen i Södertälje, 073-5638001, telgenatur@gmail.com